

KARDEŞ SAHİBİ OLUP OLMAMA DURUMUNUN OKULÖNCESİ DÖNEMDEKİ SOSYAL OYUNA ETKİSİ

Arş. Gör. Dr. Aslı TAYLI

Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

ÖZET

Bu araştırma, okul öncesi dönemde kardeş sahibi olup olmamanın sosyal oyuna etkisini incelemektedir. Araştırmanın temel amacı, kardeşli ve tek çocuğun sosyal oyun tercihlerindeki farklılığı tespit etmektir. Araştırmanın diğer amaçları çocukların oyun tercihinde cinsiyete göre bir farklılaşma olup olmadığını ve oyunlarındaki tercih edilen oyun arkadaşının cinsiyetinin kız ve erkek çocuklar açısından farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymaktır. Bu araştırma bir gözlem araştırmasıdır. Gözlemler zaman örnekleme tekniğine göre yapılmış ve gözlem aracı olarak Parten'in sosyal oyun kategorileri kullanılmıştır. 20 tek çocuk ve 18 kardeşli çocuk, serbest oyun etkileşimi sırasında, onar 10'ar dakikalık süreler halinde iki farklı zamanda gözlenmiş ve gözlemler arasında .73 korelasyon olduğu görülmüştür. Araştırmada zaman örnekleme yöntemine göre 1 dakikalık zaman dilimi içerisindeki ağırlıklı oyun türü frekans olarak kaydedilmiş ve sonuçlar kay kare tekniğine göre değerlendirilmiştir. Değerlendirmenin sonunda bütün çocukların çoğunlukla birlikte oyunu tercih ettikleri, daha sonra sırayla işbirlikçi oyun, uğraşsız oyun, seyirci davranışı ve paralel oyunun tercih edildiği görülmüştür. Kardeşli ve tek çocukların sosyal oyun tercihlerine göre yapılan değerlendirmede ise, kardeşli çocukların, tek çocuklara göre daha çok birlikte oyun ve işbirlikçi oyunu tercih ettiği, tek çocukların ise, daha çok yalnız oyunu tercih ettiği ve gözlemi yapılan oyun türleriyle ilgili farkların istatistikî olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Araştırmanın bir diğer amacı da kardeşli ve tek çocukların serbest oyun sırasındaki oyun arkadaşlarının cinsiyeti ve sayısı arasında fark olup olmadığını ortaya koymaktır. Kardeşli olsun - olmasın bütün çocuklar, daha çok kendi cinsleriyle aynı cinsiyetten çocuklarla oynamaktadırlar. Oyunlardaki oyun arkadaşının sayısı ortalama 5 kişidir. Bu beş kişinin dördü aynı cinsiyetten, biri karşı cinsiyetten oluşmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Tek Çocuk, Kardeşli Çocuk, Sosyal Oyun, Sosyalleşme, Cinsiyet

THE EFFECTS OF HAVING SIBLINGS OR BEING A SINGLETON CHILD ON SOCIAL PLAY IN PRESCHOOL AGE CHILDREN ABSTRACT

This study investigates the effects of having siblings or being a singleton child on social play in preschool age children. The basic aim of the research is to determine the differences between the social game preferences of children with siblings and singleton children. For this purpose, 20 children with siblings and 18 singleton children were observed and evaluated according to Parten's social game categories. The results show that only children prefer solitary play than children with siblings, who prefer associative play and cooperative play more than only children.

Another aim of the research was to investigate whether there is a difference between the sexes and the number of the playmates of children with siblings and singleton children during free play. It was found that both child groups play with same gender as themselves. The average number of children in each play group is five. Four children in each group had the same gender and one was of the opposite gender.

Keywords: Only Child, Singleton Child, Social Play, Sociability, Gender.

*Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünde Prof. Dr. Bekir ONUR danışmanlığında yapılan yüksek lisans tezinin özettir.

1. GİRİŞ

Doğum sırası, aile büyüklüğü ve aile yapısının birey üzerindeki etkisi sıklıkla araştırılmaktadır. Bu bağlamda kardeşlerin varlığının çocuğun normal gelişiminde oldukça önemli bir yer sahip olduğu kabul edilmiş ve kardeş sahibi olmanın bir avantaj olduğu varsayılmıştır. Bu varsayım ilk araştırmacılarca da doğrulanmıştır. Stanley Hall'un öğrencisi olan Bohannan 1898 yılında 46 tek (kardeşsiz) çocukla yaptığı araştırmasında bu çocukların kardeşli çocuklara göre, özellikle arkadaşlarıyla ilişkiler olmak üzere, genel olarak daha avantajlı bir durumda olduğunu göstermiştir. O yıllarda Hall'un yaptığı, "tek çocuk olmak başlı başına bir hastalıktır" ya da "birey ve toplum için en iyisi tek çocuk konumunun hiç olmamasıdır." şeklindeki açıklamaları, tek çocuğa karşı olumsuz ön yargının temellerini oluşturmuştur. 1920'lerin sonuna gelindiğinde bulgular, önceki bulguların tam tersini göstermiştir. O yıllara ait başka araştırmalarda tek çocuğun daha zeki, daha sosyal ve okulda daha az problem davranış sergileyen olduğunu gösteren sonuçlarda elde edilmiştir. Tek çocuğun istenmeyen davranış özellikleri olarak da, daha saldırgan ve daha kendini beğenmiş olmaları gösterilmiştir (akt:Falbo & Polit, 1986).

Bu olumlu sonuçlar tek çocuklara yönelik olumsuz ön yargıyı silmeyi başaramamıştır. 1941 yılında Amerika'nın Indianapolis eyaletinin doğurganlık politikasının amacı, tek çocuk konumunu ve tek çocuğun ölmesi durumunda çocuksuz kalma risklerini önlemek olarak belirlenmiştir. 1972 yılında yapılan bir araştırma, yetişkinlerin % 78'inin tek çocuk konumunu avantajlı olarak algılandığını göstermiştir. Yine 1974 yılında üniversite öğrencileri, tek çocukları uyumsuz, bencil, inatçı, sevgi arayan, başkalarına bağımlı, mutsuz ve istenmeyen kişiler olarak algıladıklarını ifade etmişlerdir (Thompson, 1974).

1970'li yıllardaki ekonomik ve sosyal değişmelere paralel olarak daha fazla kadın iş hayatına katılmış, çocuk sahibi olma kararını erteleme, tek ya da hiç çocuk sahibi olmama gibi bir eğilim ortaya çıkmıştır. Böylece, toplum bilimciler yeniden tek çocuğu ve bu durumun zihinsel gelişim, kişilik gelişimi ve uyum açısından sonuçlarını ele almaya başlamışlardır. Öte yandan, Çin Halk Cumhuriyeti 1979 yılında nüfus artış hızını kesmek ve bireylere sunulan hizmetin kalitesini artırabilmek amacı ile tek çocuk politikasını benimsemiştir. 1985 yılında, tek çocuk politikasına bağlı olarak o tarihten sonra Beijing'deki ailelerde % 86, Shanghai'deki ailelerde % 91 oranında tek çocuğun bulunması bu uygulamanın işlerliğini göstermektedir. Kalabalık ailelerin çoğunlukta olduğu ve toplumsuluğu vurgulayan bir yönetimle idare edilen bu ülkede, tek çocuk konumu, anne baba ve yaşlı kuşağın etrafında döndüğü bir güneşe benzetilmiş ve bozulmuş yumurcak, küçük imparator gibi terimlerle anılmıştır (Sugawara & Liang, 1992). Daha sonraları bu tartışmaların odağında olan tek çocukların konumunun kuramsal olarak açıklanmasına yönelik çabalar ortaya çıkmıştır.

Tek Çocuk Konumunu Açıklayan Yaklaşımlar

Bu alanda yapılmış araştırmaların bir çoğu kuramsal bir dayanaktan yoksundur. Başlangıçtaki araştırmaların bir kısmı tek çocuğa yönelik olumsuz ön yargıyı test etmek amacıyla yapılmıştır. Diğer kısmı ise tek çocuk örnekleminin de yer aldığı uygunluk araştırmalarıdır. Bu konudaki sistemli araştırmalar da iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Birincisi; başka alanlardaki teorilerin alınıp, bu konuyla ilgili kullanılmasıdır. Örneğin, Sosyal Karşılaştırma kavramının alınıp benlik saygısı ile doğum sırasının karşılaştırılmasında kullanılması gibi. İkincisi, doğrudan aile olgusunu açıklamaya çalışan araştırmalardır. Birçok bilinen ve güncel kuram bu modele uygundur. Öte yandan tek çocuk konumunu açıklamaya çalışan belli başlı üç yaklaşım vardır (Polit & Falbo, 1986).

Yoksunluk Yaklaşımı

Eğer kardeşler kritik öğrenme deneyimleri sağlıyorlarsa, tek çocuk bunu

yaşayamayacaktır. Popüler görüş bu düşünceden hareketle tek çocuğu avantajlı olarak kabul etmiştir. Daha sonraları aile sistem kuramcıları yoksunluk yaklaşımını kabul ederek, tek çocukların iletişim becerileri, özerkliğin ve kimlik duygusunun kazanılması açısından daha avantajlı olduğunu savunmuşlardır. Yoksunluk kuramını savunarak tek çocukların zihinsel kapasitelerinin süresiz olduğunu savunan araştırmacılar da vardır. Eğer yoksunluk yaklaşımı doğru olsa idi, bütün araştırmalar tek çocuğun avantajlı olduğunu göstermeliydi. Oysa, 1986 yılında Falbo ve Polit'in yapmış olduğu 200'ün üzerinde araştırmanın meta analizi tekniği ile değerlendirilmesinin sonucunda tek çocukların zihinsel beceri ve başarıma açısından daha avantajlı olduğu, uyum, sosyalleşme açısından kardeşli çocuklardan farklı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Benzersizlik Yaklaşımı

Bu yaklaşım tek çocuğun deneyimlerinin benzersizliğini, biricikliğini vurgulamaktadır. Bir çocuğun deneyimlerini algılaması kendine özgü olsa da bu deneyimlerde büyük ve küçük kardeşlerin yer alması ya da büyük, orta, küçük konumunda yer almak farklı etki yapacaktır. Tek çocuk konumu anne-babanın bütün ilgisini alması bakımından ilk çocuk konumuna, yeni bir kardeşin gelmesiyle tehdit edilmemesi bakımından son çocuk konumuna benzetilse de, doğum sıralaması ve aile büyüklüğü kategorilerine uymamaktadır. Bu yaklaşım tek çocuğun daha belirgin liderlik özelliği gibi olumlu, daha fazla ben merkezilik gibi olumsuz özelliklerini vurgulamıştır. Benzersizlik yaklaşımına göre, tek çocuğun diğer bütün grublandırımlardaki çocuklardan farklı özelliklere sahip olması gerekmektedir. Falbo ve Polit'in 1986 yılındaki meta – analiz sonuçları tek çocuğun, ilk çocuğun ve iki çocuklu ailelerin çocuklarının benzer örüntülere sahip olduğunu göstermiştir. Buradan yola çıkarak benzersizlik yaklaşımının tek çocuk konumunu açıklamada yetersiz kaldığı sonucuna varabiliriz.

Anne – Baba – Çocuk İlişkisi Yaklaşımı

Bu yaklaşım anne-baba ve çocuk ilişkisinin önemini ve gelişimsel sonuçlarını vurgulamıştır. Anne-baba ve çocuk arasındaki ilişkinin olumlu ya da olumsuz olmasına bağlı olarak gelişimsel sonuçların değişebileceğini savunmuşlardır. Bu yaklaşıma göre ilk ve tek çocuğun konumu benzeşmektedir. Çünkü her iki durumda da çocuk bakımı konusunda deneyimsiz olan anne-baba daha dikkatli, daha gergin, çocukların davranışları konusunda daha az gerçekçi ve de çocuklarından beklentileri daha fazladır. Dolayısıyla çocukları da daha mükemmeliyetçi, başarı yönelimli ve içe dönektir. Bu yaklaşım da şu şekilde test edilmiştir. Olumlu anne – baba çocuk ilişkisinin olumlu (zihinsel yetenek, kişilik özellikleri, uyum vs. açısından) sonuçları, olumsuz anne-baba-çocuk ilişkisinin olumsuz sonuçları olması beklenmektedir. Falbo ve Polit'in (1986) yapmış olduğu alan yazın değerlendirmesinde, anne-baba-çocuk ilişkisini inceleyen çalışmacıların çoğu ergen ebeveyn ilişkisini ele almışlardır. Bu araştırma sonuçlarının tamamı tek çocuklu ailelerde anne-baba-çocuk etkileşiminin olumlu yönde olduğunu göstermiştir. Değerlendirme sonuçlarının da tek çocukların özellikle başarıma ve zihinsel beceri alanlarında daha avantajlı konumda olduğunu göstermeleri bu yaklaşımı destekler niteliktedir.

Tek çocuk konumu ile ilgili açıklamalar bu bağlamda olsa da, gerçekte çocuk yapma ya da yapmama kararı nasıl verilmektedir? Tek yada birden fazla çocuk kararı alan çiftler bu kararın gerekçelerini nasıl açıklamaktadırlar? Çocuk sahibi olma kararı anne-babanın maddi kaynaklarını, çalışma şartlarını, ruhsal, fiziksel ve toplumsal hazıroluşluk derecelerini göz önünde bulundurarak vermeleri gereken bir karardır. Yine çocuk sahibi olmak zaman, emek, özveri isteyen zorlu bir seçimdir. Günümüzde bayanların iş hayatına iyiden iyiye girmesiyle bu kararın ertelenmesi ya da tek çocuk sahibi olma yönünde bir eğilim göze çarpmaktadır. Özellikle eğitim ve gelir seviyesi yüksek ailelerin genel bir eğilimini yansıtan bu durum

incelemelere de konu olmuştur.

Tek ya da birden fazla çocuk yapmak, çocuk sahibi olma yönünde verilmiş bir karardır. Çocuksuzluğu, tek çocuğu ve iki çocuğu tercih eden evli ve bekar annelere ve de anne adaylarına bu tercihlerinin sebepleri sorulmuştur. Çocuksuzluğu tercih eden anne ve anne adaylarının diğer gruplara göre, çocuk sahibi olmanın zorluklarını çok, psikolojik doyumunu da düşük değerlendirdikleri görülmüştür. İki çocuklu anneler ve adayları doyum ve bedel boyutuna benzer ve orta derecede anlam yüklerken, tek çocuğu tercih eden annelerin ve adaylarının çocuk sahibi olmanın zorluklarından en az, psikolojik doyumundan en fazla bahseden grup olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, tek çocuğa yönelmenin en az bedel ile en fazla doyum elde etme olarak algılandığını göstermektedir (Callan, 1986). Tek çocuklar ise, tek oldukları için anne babaların bütün beklentilerini kendilerine yönelttiğini, bu nedenle kendilerini anne-babaların istekleri doğrultusunda seçim yapmak zorunda hissettiklerini, onların mutluluğunu ve memnuniyetini sağlayacak tek evlat olmanın verdiği ağır bir sorumluluk duygusu olduğunu iletmislerdir. Ancak tek çocuklar, anne-babanın bütün ilgisini ve sevgisini tek başına almanın, onların gözünde biricik olduğunu bilmenin, maddi kaynakları paylaşmak zorunda olmamanın, zamanı ve mekanı daha özgür kullanabilmenin avantajından da bahsetmektedirler. Aynı zamanda tek çocuklar, kardeşli çocuklar gibi aile ortamında kendi yaşlılarıyla geçinebilme deneyimleri geçirmemenin gerçek yaşama hazırlıksız yakalanmak demek olduğunu düşündüklerini iletmislerdir (Pitkeathley & Emerson, 1994).

Tek çocuklu ailelerde yetişkin-çocuk-yetişkin üçgenindeki çocuğun iletişim şansının sadece yetişkinle olmasının etkilerinin, çocukla ailelerden farklı bir etkileşim ortamı doğuracağına inanılmaktadır. Bu nedenle tek çocuğun ve kardeşli çocuğun, aile yapısından kaynaklanan farklı bir kişilik geliştirmesi beklenmektedir ve bu konudaki olası açıklamalar şöyledir (Day,1991);

1-Tek çocuk daha büyük bir olasılıkla aileden daha çok ilgi, sevgi, özen ve manevi destek alacaktır. Bu durum tek çocuğun bağımsızlığını ve özgüvenini destekleyebileceği gibi, ailesine bağımlı olmasına da yol açabilecektir.

2-Tek çocuk vaktini daha çok yetişkinlerle geçirir. Bu nedenle yetişkin dünyasına daha uyumlu olacak ve daha yetişkince tavırlar sergileyecektir. Dolayısıyla yetişkinler, öğretmenler ve diğer otorite figürleri tarafından daha olumlu tepkiler alacaktır.

3- Tek çocuğun daha çok yalnız vakit geçirme olasılığı daha yüksektir. Bu durum bağımsızlığı, özgüveni, girişimciliği destekleyebileceği gibi, benmerkezçiliği ve başkalarının bakış açısını anlayamamayı da beraberinde getirecektir.

4-Tek çocuğun arkadaşlarının çoğu kardeşli çocuk olacaktır, Bu durumda tek çocuk farklı yaşam biçimleri ve normları ile karşılaşacak ve farklılıklara duyarlılığı artacaktır.

Kardeşli ve tek çocuğun yaşam deneyimlerinin farklılaşmasının en önemli nedeni, çocuk- çocuk ve çocuk-yetişkin etkileşimindeki roller ve dengelerle ilgili görülmüştür. Piaget ve Sullivan'a göre çocuk-çocuk, çocuk-anababa etkileşimindeki en büyük fark, ilişkinin karşılıklılık ve tamamlayıcılık boyutlarında ortaya çıkar. Çocuk-çocuk (akran) ilişkileri çocuğun ben ve diğerleri ayırımını yapabilmesine ve başkalarının bakış açısını anlayabilmesine imkan tanıyan, karşılıklılığı içeren bir etkileşim şeklidir. Çocuk-anababa ilişkisi de koruyan-korunan, veren-alan gibi dengeleri içeren tamamlayıcılık boyutunda yer almaktadır. Kardeş ilişkisi, çocuğun ilişkide yoğunlaşması, karşısındaki duygu ve düşüncelerini, ilgilerini farkedebilmesi açısından çocuk-çocuk ilişkisine, yaş farkından dolayı bakım verme, dil, oyun, kuralları öğretme gibi özelliklerinden dolayı çocuk-anababa ilişkisine benzemektedir. Araştırmalar kardeşler arasında duygusal bir bağlanmanın olduğunu, çocuğun anneden az, babadan çok kardeşle vakit geçirdiğini, kıskançlık, saldırganlık gibi olumsuz duyguların olumlu duygulardan daha az yaşandığını göstermektedir (Dunn, 1983).

Gerçekte kardeş ilişkisi, insan yaşamındaki en uzun süreli ilişki olarak gösterilmektedir. Bu ilişkide yarışmacılık gibi çelişkili yönler olmakla birlikte, sevgi ve bağlanma, sözel iletişim ve kendini açma, hayallerin, sembollerin, oyunların paylaşılması kazanımların kaynağını oluşturmaktadır. Kaldı ki, kardeşler arasındaki yarışmacılık bile, belli bir noktada uzlaşma, sorun çözme stratejileri geliştirme, işbirliği yapma, kendini savunma vb. açıdan avantajlı bir yaşantı olabilir (Durkin, 1995).

Farklı yaşam koşullarından ötürü, farklı özelliklere ve farklı kazanımlara sahip olacağına inanılan tek ve kardeşli çocuğun karşılaştırıldığı araştırmaların çoğunluğu, tek çocuğun zihinsel yetenek ve okul başarısı yönünde daha avantajlı olduğunu göstermektedir. Ancak araştırmacılar, bu görünümün tek çocuklarda, ilk çocuklarda ve iki çocuklu ailelerin çocuklarında benzer olduğuna dikkat çekmektedir (Falbo & Poston, 1993) Bu durum daha çok ilgi ve itinanın zihinsel yetenek ve akademik başarıdaki tartışmasız yerini vurgulamaktadır. 1989 yılına Falbo ve Çinli meslektaşlarının Beijing şehrinde 775 öğretmenle yapmış oldukları araştırmada tek ve 2 çocuklu ailelerin çocukları karşılaştırılmıştır. Bu araştırmada değişkenlerden biri olan matematik ve dil bilgisi açısından kız çocuklar ve tek çocuklar anlamlı derecede daha avantajlı değerlendirilmişlerdir. 1988 yılında Çin'in başka bir şehri olan Jilin'de 1460 kişilik bir öğretmen ve anne grubu da tek çocukları daha yetkin başarılı bulduklarını ifade etmişlerdir (Wang ve Diğ. 1988).

Tek ve kardeşli çocuğun fiziksel gelişimleri de karşılaştırılmıştır. Avrupa kökenli kaynaklar tek çocukların daha fazla olan maddi kaynaklardan dolayı obesite (aşırı şişmanlık) riskiyle daha fazla karşı karşıya olduğunu savunmuşlardır. Ancak Amerika'da yapılan geniş çaplı iki örneklem grubunun sonuçları, tek ve kardeşli çocuğun fiziksel özelliklerine bağlı olarak anlamlı bir farklılığın olmadığını göstermiştir (Falbo & Poston, 1993). Çin kaynaklı araştırmalar (Wang & Diğ., 1988; Falbo & Diğ., 1989) ise, tek çocukların kardeşli çocuklara göre boy ve kilo bakımından (fakat obesite değil) daha avantajlı olduklarını göstermiştir.

Tek çocukların sosyal becerileriyle ilgili araştırmalar ise, çelişkili sonuçlar vermektedir. Falbo ve Polit'in 1986 yılındaki Meta-analizi sonuçları tek ve kardeşli çocuğun uyum, sosyalleşme ve kişilik özellikleri açısından anlamlı bir farklılık göstermediğini bulmuştur. Bunun yanı sıra sosyalleşme açısından tek ve ilk çocuğun daha avantajlı olduğunu gösteren araştırmalar da bulunmaktadır (Dunn 1993, Steelman 1985). Bu alandaki ilk araştırmalardan olan 1898 yılındaki Bohannon'un yapmış olduğu araştırma tek çocukları özellikle arkadaşlarıyla ilişkileri olmak üzere genel anlamda daha avantajlı olarak göstermiştir. Tek çocuğun anormal geliştiği ve istenmeyen kişilik özelliklerine ve sosyal davranışlara sahip olduğu şeklindeki bir ön yargının oluşmasından sonra 1920'lerdeki tek çocuğa ait olumlu araştırma sonuçları göz ardı edilmiştir. 1972'de Blake tarafından yapılan araştırmada yetişkinler, 1974 yılında Thompson tarafından yapılan araştırmada üniversite öğrencileri tek çocuklarla ilgili ön yargıları destekler beyanlarda bulunmuşlardır (akt: Falbo & Polit, 1986). Falbo ve Polit (1987) tek ve kardeşli çocuğu karşılaştırdıkları başka bir araştırmada 17 kişilik özelliği açısından sadece iki alanda farklılık tespit etmişlerdir. Bunlar tek çocukların daha fazla başarıya yönelimli olduğu ve benlik saygısının daha yüksek olduğu şeklindedir.

1989 yılında Falbo ve meslektaşları Çin'in Beijing kentinde 775 öğretmenden, Wang ve arkadaşları (1988) Jilin kentinde 1460 öğretmen ve anneden tek ve kardeşli çocukları 2 ayrı boyuta göre değerlendirmelerinin istemişlerdir. Sonuçlar hem öğretmen hem annelerin tek çocuğu daha erdemli (yardımsever, uyumlu, paylaşımcı vs.) ve yetkin (girişken, görüşlerini açıkça ifade eden, cesur vb) olarak değerlendirmişlerdir. Ancak Beijing'de 9-10 yaş grubu 360 çocukla yapılan araştırma tek çocukların sevilmeyen ve arkadaşlarıyla işbirliğine yanaşmayan bireyler olarak algılandığını göstermiştir (Hall, 1987).

Tek ve kardeşli çocuğun oyun etkileşimi ile ilgili çok az araştırma bulunmaktadır. Snow, Jacklin, & Maccoby (1981) tarafından yapılan bu çalışmada tek ve kardeşli çocuk birebir etkileşim konumuna getirilerek arkadaş, öğretmen ve etkileşim yönelimli olup olmama açısından değerlendirilmiştir. Snow ve Arkadaşları tarafından bir ölçekle bu yönelim 11 ayrı boyutta incelenmiştir. Arkadaş yönelimli davranmayı arkadaşlarını izleme, arkadaşlarına dokunma, arkadaşlarıyla konuşma olarak, öğretmen yönelimli davranmayı öğretmeni ile konuşma, öğretmene dokunma ve öğretmenin etkinliklerini izleme olarak, etkinlik yönelimli olmayı da öğretmen ve arkadaşlarının etkinliklerini izleme, öğretmenin ve arkadaşlarının etkinliklerine katılma olarak tanımlamıştır. Aynı çalışmayı Zheng ve Colombo (1988) serbest oyun etkileşimi sırasında tekrarlamış ve kardeş sahibi olup olmama ile bu davranışlar arasında ilişki olmadığını göstermiştir. Zheng ve Colombo (1988) aynı çalışmada serbest oyun etkileşimi esnasında ortaya çıkan oyun türlerini Parten'in (1932) sosyal oyun kategorileri açısından da incelemiş ve kardeş sahibi olup olmamanın önemli bir etkisinin olmadığını vurgulamıştır. Zheng ve Colombo bu sonucu denek sayısının azlığından (30) denek kaynaklanabileceğini savunmuştur.

Tek çocuk olmanın fiziksel ve zihinsel açıdan daha avantajlı olduğu konusunda büyük bir konuş birliği vardır. Ancak araştırmacıların en çok üzerinde durduğu ve olumsuz ön yargının en yoğun gözlemlendiği toplumsal gelişim açısından kısmen çelişkili sonuçlara ulaşılmıştır. Her şey bir yana okul öncesi dönemde tek çocuğun konumu en çok gözardı edilen yaşam dönemidir.

Bu çalışma, tek ve kardeşli çocuğu çelişkilerin en yoğun olduğu toplumsal beceriler yönünden, en az araştırmanın olduğu, okulöncesi dönemde ve çocuğun işi olarak gösterilen oyun ortamında karşılaştırmıştır. Tarih boyunca var olan, evrensel bir olgu olan, ve çocuğun işi olarak gösterilen oyunun, genel bir tanımı yapılamadığından özelliklerinin vurgulanmasıyla yetinilmiştir. Buna göre oyun, kendiliğinden ortaya çıkan, zevk için yapılan, herhangi bir düzenleme içermeyen, amaçtan çok araca hizmet eden, eğlenceli bir davranıştır (Rubin, Fein & Wandenber, 1983). Çocuk oyun yaşamına o güne kadar geçirmiş olduğu yaşam deneyimlerini ve kazanımlarını da getirecektir. Böylece oyun davranışı, çocuğun kişiliğini ve toplumsal becerilerini açığa vurmada geniş ölçüde ipucu sağlayabilecektir. Ayrıca, tek çocuk sahibi olmaya doğru eğilimin arttığı günümüzde tek çocuğun olumsuz bir toplumsal gelişim göstereceği kaygılarını da göz önünde bulundurarak ülkemize özgü bir çalışmanın yapılması açısından faydalı olacaktır.

2.YÖNTEM

Bu çalışmanın temel amacı kardeşli ve tek çocuğun sosyal oyun tercihlerinde anlamlı bir farklılığın olup olmadığını araştırmaktır. Ayrıca kardeşli ve tek çocuğun oyunda tercih etmiş olduğu oyun arkadaşının cinsiyeti ve oyundaki arkadaş sayısı arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı değerlendirilmiştir. Araştırma bir gözlem araştırmasıdır ve kardeşli ve tek çocukların oyun ortamındaki bu tercihleri zaman örnekleme tekniğine göre test edilmiştir. Zaman örnekleme tekniği, benzer zaman dilimlerinde önceden belirlenmiş davranışların oluş sıklığını (frekans) değerlendirmeye izin veren bir tekniktir. Buna göre, 6 yaş grubuna devam etmekte olan 18 kardeşli, 20 tek çocuk, 10'ar dakikalık iki farklı zaman diliminde gözlenmiştir. Gözlemler Parten'in sosyal oyun kategorilerine göre belirlenmiştir. Parten'e göre çocukların oyunda tercih etmiş olduğu etkileşim tarzına göre, uğraşsız oyun, seyirci davranışı, yalnız oyun, paralel oyun, birlikte oyun ve işbirlikçi oyun olmak üzere altı farklı sosyal oyun etkileşimi söz konusudur (Gardner & Gardiner, 1993);

Uğraşsız oyun : Çocuk gerçekte oyun oynamakta ama çevresinde olagelen ve anlık ilgisini çeken şeyleri seyrederek kendisini meşgul etmektedir. Eğer heyecan verici bir şey

olmuyorsa çocuk kendi bedeniyle oynar, sandalyelerin üzerine iner, çıkar, kendini meşgul eder.

Seyirci davranışı: Çocuk zamanın çocuğu diğer çocukları izleyerek geçirir. Onlara oyunları hakkında soru sorar, önerilerde bulunur ama aktif olarak oyuna girmez.

Yalnız oyun: Çocuk oyuncaklarla yalnız başına ve bağımsız olarak oynar. Oyuncakları konuşma mesafesindeki çocuklardan farklıdır ve öbür çocuklara yaklaşmak için çaba göstermez.

Paralel oyun: Çocuk bağımsız olarak oynar fakat seçtiği oyuncaklar onu doğal olarak diğerlerinin yanına getirir. Öbür çocuklarla benzer oyuncaklarla oynar ama birlikte oynamaktan ziyade diğerlerinin yanında oynama söz konusudur.

Birlikte Oyun: Çocuk diğer çocuklarla oynar. Bütün üyeler aynı değilse bile, benzer bir etkinlik içerisinde. İş bölümü yoktur ve bir amaç ya da ürün çevresinde birçok bireyin etkinliğinin örgütlenmesi söz konusu değildir. Çocuklar bireysel ilgilerini gruptakilerden sonraya almazlar. Bunun yerine her çocuk dilediği gibi davranır.

İşbirlikçi Oyun: Çocuk maddi bir ürün ortaya çıkarma, yarışmaya dayalı bir amaca ulaşma, yetişkin ve grup yaşamının durumlarını canlandırma gibi bir amaç için örgütlenmiş bir grup içerisinde oynar. Belirgin bir gruba ait olma ya da olmama söz konusudur.

Parten'in yukarıdaki sosyal oyun kategorilerine ilişkin açıklamaları doğrultusunda elde edilen gözlemsel veriler .05 anlamlılık düzeyinde ve kaykare tekniğine göre değerlendirilmiştir. Araştırmanın bulguları aşağıdaki gibidir.

3.BULGULAR

Altı yaş grubu bu çocuklar kardeşli ya da tek çocuk ayrımı yapılmaksızın en çok birlikte oyun (% 37,8) etkinliğini tercih etmektedir. Daha sonra sırasıyla işbirlikçi oyun (% 26,4), yalnız oyun (% 19,2), uğraşsız oyun (% 8,4) seyirci davranışı (% 4,4) ve paralel oyun (% 3,8) gelmektedir. Çocukların kardeş sahibi olup olmama durumu ile tercih etmiş oldukları sosyal oyun kategorileri arasındaki ilişki kay-kare testi ile .05 anlamlılık düzeyinde test edilmiş ve aşağıdaki sonuçlar alınmıştır (X^2 kit=3,84, Sd:1, $P<.05$).

Tablo-1: Kardeşli ve Tek Çocukların Sosyal Oyun Kategorilerinde Gözlenen Oyun Davranışları

Oyun Türleri	Krd. Çoc. (N:18)		Tek Çoc. (N:20)		X ²	Krd. K. Ç. (N:6)		Tek K. Ç. (N:9)		X ²	Krd. E.Ç. (N:12)		Tek E. Ç. (N:11)		X ²
	f	%	f	%		f	%	f	%		f	%	f	%	
Uğr. oyun	25	6,9	37	9,3	1,13	9	7,4	19	10,5	0,59	16	6,6	18	8,1	0,10
Seyir. Dv	15	4,2	19	4,7	0,11	5	4,1	12	6,6	0,97	10	4,1	7	3,2	0,28
Yalnız oyun	46	12,7	100	25	14,53*	34	28,3	47	31,6	0,20	12	4,9	53	24,1	28,8*
Paralel oyun.	10	2,4	19	4,8	1,88	5	4,1	6	3,3	0,37	5	2,1	13	5,9	4,12*
Birlikte oyun	15	42,5	135	33,8	4,15*	48	39,9	57	39,1	1,43	10	43,7	78	35,4	2,18
İşbirlikçi oyun	11	30,5	90	22,4	5,53*	19	15,8	39	32,4	3,40	92	38,3	51	23,3	8,10*

Tablo-2: Kız ve Erkek Çocukların Sosyal Oyun Kategorilerinde Gözlenen Oyun Davranışları

Oyun Türleri		Uğr. Oyn	Sey. Dv.	Yal. Oyn	Par. oyn	Birl. Oyn	İşbr. Oyn	Top.
Kız Çocuklar(N:15)	f	28	17	81	11	105	58	300
	%	9,3	5,6	26,9	3,6	34,9	19,3	100
Erkek Çocuklar (23)	f	34	17	65	18	183	143	460
	%	7,4	3,7	14,1	3,9	39,7	31,1	100
	X ²	0,95	0,12	13,53*	0,03	1,17	9,19*	

Bu çalışmada, çocukların kardeşli ya sosyal oyun tercihlerinde cinsiyete özgü bir farklılık olup olmadığı da araştırılmıştır. Tablo-2'de de görüldüğü gibi, kız ve erkek çocukların sosyal oyun tercihlerinde, uğraşsız oyun (Kız:% 9,3, Erkek:% 7,4), seyirci davranışı (K:% 5,6, E:% 3,9), paralel oyun (K:% 3,6, E:3,9) birlikte oyun (K:% 34,9, E:% 39,7) kategorilerinde anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir (P> .05). Cinsiyete bağlı sosyal oyun tercihlerindeki farklar, yalnız oyun ve işbirlikçi oyun kategorilerinde gözlenmiştir. Buna göre kız çocuklar erkek çocuklardan anlamlı derecede daha fazla yalnız oyun (K:% 26,9, E:% 14,1), erkek çocuklar kız çocuklardan anlamlı derecede daha fazla işbirlikçi oyun (K:% 31,1, E:% 19,3) oynamaktadırlar (P< .05).

Tablo-3: Kardeşli ve Tek, Kız ve Erkek Çocukların Birlikte ve İşbirlikçi Oyun Etkinliği Sırasındaki Arkadaşlarının Cinsiyeti, Sayısı ve Ortalaması

	Birlikte Oyun						İşbirlikçi Oyun					
	Aynı Cinsten Ark.			Karşı Cinsten Ark.			Aynı Cinsten Ark.			Karşı Cinsten Ark.		
	n	%	\bar{X}	n	%	\bar{X}	n	%	\bar{X}	n	%	\bar{X}
Kız (kardeşli) (N:6)	21	72,5	3,5	8	27,5	1,5	15	75	2,5	5	25	0,8
Kız (tek) (N:9)	31	84,1	3,4	5	14,2	0,5	28	84,8	3,1	5	15,2	0,5
X ²	0,44			2,5			0,84			0,48		
Erkek (kard.) (N:12)	42	87,5	3,5	6	12,5	0,5	42	89,3	3,5	5	10,6	0,4
Erkek (Tek) (N:11)	33	85	3	6	15	0,5	32	88,8	2,9	4	11,2	0,3
X ²	0,03			0,48			0,39			0,48		

Araştırmada kardeşli ve tek çocuğun birlikte ve işbirliği etkinliği sırasında oyunda birlikte oynamayı tercih ettiği oyun arkadaşı sayısı ve oyundaki arkadaşın cinsiyeti açısından bir farklılığın olup olmadığı da incelenmiştir. Diğer bir değişle, kardeşli ve tek, kız ve erkek çocukların oyun arkadaşlarının cinsiyeti konusunda bir farklılık olup olmadığı araştırılmış. Buna göre kardeşli kız çocuklar \bar{X} :3 kız çocuk ile oynarken, tek kız çocuklar \bar{X} :3,2 kız çocukla oynamaktadır. Kardeşli ve tek kız çocukların karşı cinsten oyun arkadaşı tercihinde de benzer bir eğilim göze çarpmaktadır. Kardeşli kız çocuklar \bar{X} :1,1 erkek çocukla oynarken, Tek kız çocuklar ise, \bar{X} :0,5 erkek çocuk ile oynamaktadır. Kardeşli ve tek kız çocukların karşı cinsten ya da aynı cinsten arkadaşları oyun arkadaşı olarak seçmelerinde benzer bir eğilim vardır ve bu tercihlerinde istatistiki bir fark bulunamamıştır (P> .05).. Aynı durum kardeşli ve tek erkek çocuklar için de geçerlidir. Kardeşli erkek çocuklar ortalama \bar{X} :3,5 erkekle oynarken, tek erkek çocuklar \bar{X} :3 erkek ile oynamaktadır. Yine kardeşli erkek çocuklar \bar{X} :0,5 kız çocuk ile oynarken, tek erkek çocuklar 0,4 erkek çocukla oynamaktadırlar ve bu fark istatistiki olarak

anlamli değildir ($P > .05$).

Tablo-3: Kız ve Erkek Çocukların Birlikte ve İşbirlikçi Oyun Etkinliği Sırasındaki Arkadaşlarının Cinsiyeti, Sayısı ve Ortalaması

	Birlikte Oyun						İşbirlikçi Oyun							
	A. Cinsten Ark.			K. Cinsten Ark.			X ²	A. Cinsten Ark.			K. Cinsten Ark.			X ²
	n	f	\bar{X}	n	f	\bar{X}		n	f	\bar{X}	n	f	\bar{X}	
Kız Çocuk (N:15)	25	79,3	3,45	13	29,1	0,9	5,82*	43	79,9	2,8	10	20,5	0,7	4,17*
Erkek Çocuk (N:23)	75	86,1	3,32	12	13,9	0,5	18,6*	74	89,1	3,3	9	10,9	0,35	11,6*

Son olarak, kardeşli ya da tek çocuk ayırımı yapılmaksızın, kız ve erkek çocukların birlikte ve işbirlikçi oyun etkinliği sırasındaki arkadaş sayısı ve cinsiyeti açısından anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Diğer bir değişle, oyun arkadaşının sayısı ve cinsiyeti konusunda cinsiyete bağlı bir değişiklik olup olmadığı incelenmiştir. Sonuçlar kardeşli ya da tek çocuk ayırımı yapılmaksızın kız çocukların daha çok kız çocuklarla, erkek çocukların da, daha çok erkek çocuklarla oynamayı tercih ettiğini göstermiştir. Kız çocuklar \bar{X} :3 aynı cinsten oyun arkadaşı tercih etmesine karşın \bar{X} :0,8 karşı cinsten oyun arkadaşı tercihinde bulunmaktadır. Erkek çocuklar içinde benzer bir yönelim söz konusudur. Erkek çocuklar da, \bar{X} : 3,3 kendi cinsinden, \bar{X} :0,4 karşı cinsten çocukla oynamayı tercih etmektedir. Bu fark istatistikî olarak anlamlıdır ($P < .05$).

4.TARTIŞMA

Kardeşli ve tek çocukların Parten'in sosyal oyun kategorilerine göre yapılan gözlemsel değerlendirmesine göre çıkan sonuçlar çeşitli açıklardan değerlendirilebilir. Kardeşli ve tek çocukların sosyal oyun tercihlerindeki anlamlı farklılık yalnız oyun, birlikte oyun ve işbirlikçi oyun kategorilerinde gözlenmiştir. Buna göre tek çocuklar kardeşli çocuklardan daha fazla yalnız oyun ve kardeşli çocuklar tek çocuklardan daha fazla birlikte ve işbirlikçi oyunu tercih etmektedirler.

Parten araştırmasında, 2-3 yaş civarında uğraşsız oyunun ve seyirci davranışının en çok, 3-4 yaş civarında yalnız oyunun en çok, 4-5 yaş civarında paralel oyunun en çok, 5-6 yaş civarında birlikte oyunun en çok, 6-7 yaş ve yukarisında işbirlikçi oyunun en çok' tercih edildiği sonucuna ulaşmıştır (Werth, 1984). Alt düzeyde bir sosyal olgunluğu temsil eden uğraşsız oyun ve seyirci davranışının bu yaş grubunda az tercih edilmesi beklendiktir. Ancak, yalnız oyunun paralel oyundan fazla, paralel oyunun bütün oyun türlerinden az görülmesi Parten'in bulgularıyla çelişmektedir. Bu bulgu bilimsel yönden de çelişikli görünmektedir. Bilişsel gelişim kuramının savunucusu Piaget bilişsel gelişim, evreleri ile oyunu ilişkilendirerek, niteliksel olarak birbirinden farklı, evreler halinde ortaya çıkan oyun türleri önermiştir. Buna göre 2-3 yaş civarında görülen daha çok yalnız ve paralel oynanabilen, fiziksel egzersizleri içeren alıştırma 5 oyunları, 4-5 civarında görülen, yalnız ve birlikte oynanabilen, bilişsel 'sembollerin kullanıldığı' sembolik oyunlar ve daha üst bilişsel becerileri temsil eden, grupla oynanan, 6-7 yaş ve yukarisında görülen kurallı oyunlar gelmektedir. Piaget'e göre çocuk kazanmış olduğu bilişsel becerileriyle bağlantılı olarak yalnız, paralel ve grup oyunlarına doğru bir yönelim sergilemektedir (Werth, 1984). Sonraki yıllarda yalnız ve paralel oyunla ilgili düşünceler bazı noktalarda eleştirilmiştir. Wintre ve Wepster'e (1980) göre ise paralel oyun grup oyunlarına geçişte ısınma, alıştırma sağlamakla ve grup oyunlarının (birlikte ve işbirlikçi oyun) hemen öncesinde yer almaktadır. Tek çocukları uğraşsız oyun, seyirci davranışı ve paralel oyunu kardeşli çocuklara göre yüzde olarak daha çok tercih etmektedir. Ancak bu fark istatistikî olarak anlamlı değildir. Bu yaş grubu çocukların uğraşsız

oyunu ve seyirci davranışını az tercih etmeleri beklentilere uygundur. Uğraşsız oyun ve seyirci davranışının Rubin'e (1982) göre çocuğun oyun ortamına, oyuncaklara ve oyun arkadaşlarına uyum sağlama işlevi vardır. Roth ve Clark'a (1987) göre ise, çocuğu oyun ortamını tanınması, oyuncakları ve oyun arkadaşlarını seçmesine yarayan oyun öncesi hazırlık aşamasıdır (akt: Lyytinen, 1991).

Tek çocuklar, kardeşli çocuklara göre daha çok yalnız oyun oynamaktadır. Bu sonuç istatistiki olarak anlamlıdır. Yalnız oyun en çok görüş ayrılıklarının olduğu oyun türüdür. Parten ve Piaget'e göre alt düzeyde sosyal ve bilişsel becerileri temsil etmektedir. Ancak yalnız oyun aynı zamanda bağımsızlığın, özgüvenin ve sosyal olgunluğun göstergesi olarak da yorumlanabilmektedir (Wintre, 1989). Rubin ve Mills (1988) tarafından yapılan boylamsal bir araştırmada yalnız oynamayı tercih etme durumunun yıllara göre belli bir durağanlığı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aynı araştırmada öğretmen, arkadaş ve kendi kendini değerlendirme sonucunda yalnız oynama ile bazı değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada yalnız oynama inşa oyunu, sessiz ve gergin davranış ile birlikte olduğunda pasif yalnız oyun olarak adlandırılmıştır. Dramatik oyun ve işlevsel oyunla birlikte olunca ise, aktif yalnız oyun olarak değerlendirilmiştir. Değerlendirmenin sonucunda pasif yalnız oyunun yıllara göre daha sürengeliğinin olduğu, arkadaşları tarafından dışlanma, kişilerarası ilişki güçlükleri ve problemlerin içselleştirilmesiyle ilişkili olduğu bulunmuştur. Aktif yalnız oynamanın ise daha az durağan olduğu ve saldırganlık, problemlerin dışsallaştırılması ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Tek ve kardeşli çocukların paralel oyun etkinliğini tercih etmeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ancak, kardeşli ve tek çocukların birlikte ve işbirlikçi oyun etkinliklerini tercihi arasında anlamlı bir farklılık vardır. Birlikte oyun, grup ile oynanan, belirgin bir işbölümü ve rol dağılımı olmasa da ortak bir etkinliğin yürütüldüğü oyun türüdür. Çocuklar yaşla birlikte artan toplumsal ve bilişsel yetenekteki gelişmelerin sonucu olarak yalnız ve paralel oynanan oyunlardan, grup oyunlarına doğru bir yönelim sergilemektedir. Araştırmanın birlikte oyun etkinliği sonuçları, kardeşli çocukların, tek çocuklardan daha fazla birlikte oynadığını göstermiştir. Bu fark istatistiki olarak anlamlıdır. Kardeşli ailelerde, çocuğun kardeşini sevmesi, sevmemesi, iyi geçinmesi, kavga etmesi, düşüncelerini paylaşması, paylaşmaması bir yana, asıl olan aile için kardeşin varlığına uyum sağlamasıdır. Çünkü kardeş çocuğun toplumsallaşmasında doğal bir eğitim aracıdır ve çocuk, çocukların dünyasına bu deneyimiyle girecektir. Öte yandan kardeşli çocuk gündelik yaşamda daha büyük olasılıkla oyuncaklarını, elbiselerini, yiyeceklerini, anne ve babanın ilgi ve sevgisini ve ev ortamını paylaşmak zorunda kalacak ve hatta anne ve babası tarafından paylaşması yönünde teşvik edilecektir. Araştırma sonunda ulaşılan kardeş çocukların birlikte ve işbirlikçi oyunu tek çocuklara göre daha fazla tercih etmeleri, çocukların aile içinde geçirmiş oldukları deneyimlerle bağlantılı görünmektedir. Diğer bir deyişle kardeşli çocuk okul ortamının gerektirdiği birbirlerinin varlığını kabullenme, iletişim kurma, işbirliği ve uzlaşmaya yatkın olma gibi-gerekliliklere daha: kolay, uyum sağlamakta ve de oyunda daha toplumsal bir yönelim sergilemektedir. Denham ve Holt (1993) 43 anaokulu öğrencisiyle yapmış olduğu 2 yıllık boylamsal bir araştırmanın sonucunda arkadaşlar tarafından sevilip sevilmemeyi belirleyen özelliklerin neler olduğunu belirlemeye çalışmıştır. Öğrenci ve öğretmen değerlendirmesine bağlı olarak öğrenciler işbirlikçi davranmak, sempatik, yardımsever olmak; duygulu, nazik, şefkatli olmak, bağımsız, güvenli, baskın, saldırgan, mutsuz, aşırı hareketli olmak gibi özellikler açısından değerlendirilmişlerdir. Sonuçlar, arkadaşlar tarafından sevilip- sevilmemede bağımsız, güvenli ve baskın olmanın nötr, mutsuz, saldırgan ve aşırı hareketli olmanın olumsuz, işbirlikçi, arkadaşça ve şefkatli olmanın olumlu etkenler olduğunu göstermiştir. Araştırma ayrıca, birinci yıl seviliyor olmanın ikinci yıl seviliyor olmanın yordayıcısı olduğunu göstermiştir. Çin'de Jiao, Ji ve Jing (1986) tarafından yapılan bir

araştırmada, küçük, büyük, kırsal, kentsel ayrımı yapılmaksızın bütün gruplarda kardeşli çocuklar işbirlikçi, arkadaşları tarafından sevilen, tek çocuklar benmerkezci olarak değerlendirilmişlerdir.

İşbirlikçi oyun, oyun etkinliklerindeki en üst düzeydeki etkileşim şeklidir. Bu araştırmanın işbirlikçi oyun etkinliği sonuçları, kardeşli çocukların tek çocuklara göre daha çok işbirlikçi oyunu tercih ettiklerini göstermiştir. Altı yaş grubu çocukların bilişsel ve toplumsal becerilerine birlikte oyun etkinliği daha uygun düşmektedir. Yedi yaş ve yukarısında; somut işlemler dönemine geçilmesiyle birlikte, işbirlikçi oyun etkinliğinin daha çok görülmesi beklenmektedir. Lyytinen (1991) tarafından yapılan çalışmada 6 yaş grubu çocukların birlikte ve işbirlikçi oyun etkinliği % 62 oranında tercih ettiğini görülmüştür. Bu araştırmada, kardeşli ve tek çocuğun toplam birlikte ve işbirlikçi oyunu tercih etme oranının benzer (% 64,2) olduğu görülmüştür. Sonuçlardaki asıl fark kardeş sahibi olup, olmama durumunda ortaya çıkmıştır. Çünkü kardeşli çocuklar birlikte ve işbirlikçi oyun etkinliği % 73,3 oranında tercih ederken, tek çocuklar % 55,3 oranında tercih etmektedir. Bulgulardaki diğer farklılıklarda olduğu gibi bu farklılık da tek ve kardeşli çocuğun aile içinde geçirmiş olduğu deneyimlerle bağlantılı görünmektedir.

İkinci olarak, kardeşli, tek kız ve erkek çocukların sosyal oyun kategorilerin tercih etmeleri arasında fark olup olmadığı araştırılmıştır. Toplumsallaşma süreciyle aktarılan kalıp yargılar çok küçük yaştan itibaren içselleştirilmekte ve davranışlara yön vermektedir. Üç yaş civarında kendisini kadın ya da erkek olarak sınıflandıran çocuk, beş yaş civarında da davranışları cinsiyete bağlı olarak sınıflandırmayı öğrenmiştir. Araştırmalar çocukların davranışlarının kültürel tanımlamaya uygun olup- olmadığını değerlendirdiğini, uygun olmayanları reddettiğini göstermiştir. Bu tanımlamalarda kadın, nazik, arkadaşça, duygulu coşkulu, pasif erkek, baskın, saldırgan, otoriter, üstün olarak yer almaktadır (Stoga, 1991). Cinsiyet rollerine uygun tercihler çok küçük yaştan itibaren çocukların oyun ve oyuncak seçimlerini etkilemektedir. Araştırma grubunu oluşturan çocukların sosyal oyun tercihlerini cinsiyete bağlı olarak karşılaştırırsak, geleneksel rolleri doğrulayan sonuçlara ulaşıyoruz. Kız ve erkek çocukların sosyal oyun tercihlerinde Araştırmada kız çocuklar, erkek çocuklara göre daha çok uğraşsız oyun, seyirci davranışını tercih etmekteyse bu fark istatistiki olarak anlamlı değildir. Sosyal oyun tercihlerindeki cinsiyete bağlı anlamlı farklar, yalnız oyun, birlikte oyun ve işbirlikçi oyun etkinliklerinde ortaya çıkmıştır. Sonuçta, kız çocuklar erkek çocuklardan fazla yalnız oyun, erkek çocuklar kız çocuklar erkek çocuklardan fazla birlikte oyun ve işbirlikçi oyun oynamaktadırlar. Kız çocuklarının daha çok yalnız, erkek çocuklarının grupla oynadığını, yine kız çocukların daha çok iç mekanlarda kadınsı (feminen) oyuncaklarla, küçük gruplarla ya da yalnız oynadıklarını, erkek çocukların daha çok dış mekanlarda, daha geniş gruplarla, takım oyunlarını tercih ettiklerini bilinmektedir (Stoga, 1991).

Erkek çocuklarının kardeş sahibi olup-olmama durumu ile tercih ettiği sosyal oyun etkinlikleri arasında üç kategoride farklılık bulunmuştur. Bu sonuçlara göre, tek erkek çocuklar kardeşli erkek çocuklara göre daha fazla işbirlikçi oyun oynamaktadır. Kardeşli çocukların genel olarak daha çok birlikte ve işbirlikçi oyun, tek çocukların daha fazla yalnız oyun oynadığı göz önünde bulundurulursa sonuçlar beklendiktir. Ancak bu farklılığın kardeşli ve kardeşsiz kız çocuklar arasında görülmeyip de erkek çocuklar arasında görülmesi başka yorumları da gerektirir. Birinci yorum geleneksel cinsiyet rollerine uygun olarak araştırma bulgularında kızların daha çok yalnız erkeklerin daha çok birlikte ve işbirlikçi oyunu tercih ettiği şeklinde olabilir. Yani kız çocuklar ister kardeşli, ister kardeşsiz olsun yalnız oyunu daha fazla tercih etmektedirler. Dolayısıyla gruplar arasında anlamlı bir farklılık yoktur. İkinci yorum ise kardeşlerin cinsiyet rolü kazanımındaki etkisiyle ilgiyi olabilir. Araştırma grubundaki kardeşli, çocukların % 78 inin büyük kardeş, büyük kardeşlerinde de % 93 ünün aynı cinsiyetten olduğu bilgisini, kız ve erkek kardeşlerin özellikle büyük olduğunda

geleneksel cinsiyet rollerini öğretebildiği ve destekleyebildiği (Adams, 1995) bilgisi ışığında yorumlayabiliriz. Bu yorumlama çocuklarla ilişkilere daha hazırlıksız giren ve daha çok yalnız oynamak durumunda kalabildiği için daha çok yalnız ve paralel oynayan tek (erkek) çocuk ile, birlikte oynama fırsatı daha çok olan, birlikte oynama davranışının pekiştirilebildiği kardeşli (erkek) çocuk sonucu ile karşı karşıya kalırız.

Araştırmanın bir diğer amacı, kardeşli ve tek kız ve de erkek çocukların birlikte ve işbirlikçi oyun etkileşimi sırasındaki oyun arkadaşlarının cinsiyeti arasında farklılığın olup olmadığını incelemektedir. Araştırmanın bu konudaki anlamlı bulgusu, hem kardeşli hem tek kız çocukların kızlarla fazla, erkeklerle az oynadığıdır. Araştırmalar, oyun ortamında aynı cinsiyetten çocukların, karşı cinsiyetten çocuklara göre daha çok cinsiyete uygun oyun ve oyuncak tercihinde bulunduğunu, cinsiyete uygun oyun ve oyuncak tercihinin, cinsiyete uygun sosyal davranışları beraberinde getirdiği sonucuna ulaşılmıştır (Cameron, Eisenberg & Tyron, 1985). Böylece çocuk kendisiyle aynı cinsiyetten arkadaşlarını daha çok tercih etmekte ve birlikteyken toplumun kendilerini yükselmiş olduğu cinsiyet rollerini daha çok sergilemektedir. İstatistiki olarak anlamlı olmamakla birlikte, kardeşli kız çocuklar, kardeşsiz kız çocuklara göre daha az aynı cinsiyetten, daha fazla karşı cinsiyetten çocuklarla oynama eğilimindedir. Bu bulgu, kardeşlerin cinsiyet kazanmasında etkili olduğu (Adams, 1995), tek çocuk olduğu için kardeşlerin model olmadığı bu durumda, çocuğun cinsiyetine uygun anne baba ile özdeşleşerek daha geleneksel cinsiyet rolü kazanabileceği şeklinde yorumlanabilir. Kardeşli ve tek erkek çocuklarda aynı şekilde anlamlı derecede aynı cinsiyetten çocuklarla fazla, karşı cinsiyetten çocuklarla az oynamaktadır. Bu her iki cinsiyetin erinlik dönemine kadar kendi cinsinden arkadaşlarla oynamayı tercih etmesi ile tutarlı bir bilgidir.

Araştırmada ayrıca kardeşli, tek kız ve erkek çocukların birlikte ve işbirlikçi oyun etkileşimi sırasındaki oyun arkadaşlarının sayısı arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı da incelenmiştir. Kardeş sahibi olup-olmamanın birlikte ve işbirlikçi oyundaki arkadaş sayısı üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur. İstatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte kardeşli çocuklar, tek çocuklardan daha fazla sayıda çocukla, kardeşli olsun olmasın erkek çocuklar daha az karşı cinsiyetten çocukla oynamaktadırlar. Yine genel olarak, birlikte oyunda daha fazla, işbirlikçi oyunda daha az sayıda çocuk ile oynama eğilimi vardır. Bu durum daha üst düzeyde bir düzenlemeyi gerektiren, rollerin paylaşıldığı işbirlikçi oyunda, oyuna daha az ve kontrollü bir katılımın olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Kardeşli ve tek çocuğun sosyal oyun tercihlerini gözlem yolu ile değerlendirmeye izin veren bu çalışma, kardeşli çocukların daha çok grup yönelimli olduğunu, tek çocukların ise, daha çok yalnız oynamayı tercih ettiğini göstermiştir. Çalışmada tek çocuk kararı vermiş anne babaların ve öğretmenlerin tek çocuğun bu yönünü bilerek uygun tedbirleri almaları ve yönlendirmelerde bu boyutu gözönünde bulundurmaları faydalı olacaktır. Ancak tüm çalışmalarda olduğu gibi, çalışmanın sonuçlarının farklı zamanlarda ve koşullarda yenilenmeye ve sonuçlarını izlemeye ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

- Adams, J.F.(1995).*Ergenliği Anlamak*. (Çev. ve Ed: B.Onur). Ankara: İmge Yayınları.
Callan, V. J. (1986) The Impact of First Birth: Married and Single Women preferring childness, one child or two child. *Journal of Marriage and Family*, 48, 261 – 269
Cameron, N., Eisenberg, K. & Tyron, K(1985).The Relations Between Sex-Typed Play and Preschoolers Social Behavior. *Sex Roles*, 12,(5/6), 601-615.
Coplan, R.J, Rubin, K.H., Fox, A.N., Calkins, S.D.& Stewart, S.L.(1994). Being Alone, Playing Alone and Acting Alone:Distunguishes Among Residence and Passive and Active Solutude in Young Children. *Child Development*, 65, 129-137.

- Day, L.C. (1991) Is There any Socially Significant Psychological Difference in Being on Only Child? *Journal of Applied Social Psychology*, 21 (9), 754-773.
- Denham, S.A.& Holt, W.(1993). Preschoolers Likeability as Cause or Consequence of Their Social Behaviour. *Developmental Psychology*, 29, (2), 271-275.
- Dunn, J. (1983) Sibling relationships in early childhood. *Child development*, 54, 787 - 811
- Dunn, J. (1993). *Young Children's Close Relationships: Beyond Attachment*. New York: Sage Publications.
- Durkin, K.(1995). From Family to Peers. *Developmental Social Psychology* içinde. Vol:4 (pp.111-155). Cambridge: Balackwell.
- Falbo, T. & Polit, D. F. (1986). Quantitative Review of the Only child Literature: Research Evidence and Theory Development. *Psychological Bulletin*, 100, (2), 176 - 189
- Falbo, T. & Poston D.J. (1993) The Academic, Personality and Physical outcomes of only child in China. *Child Development*, 104, 18 - 35
- Falbo, T., Poston, D. L. J, G. Ji O, S. Jing Q. Wang, s. (1989) Physical, Achievement and Personality Characteristics of Chinese children. *Journal of Bioseocial Science*, 21, 483 - 495
- Gardner, M.J. & Gardiner, H.W.(1993).*Çocuk ve Ergen Gelişimi*.(Çev. ve Ed:B. Onur).Ankara: İmge Yayınları
- Hall, E.(1987). One Child. *Psychology*, 45-47.
- Jiao, S., Ji, G.,& Jing, Q. (1986). Comparative Study of Behavioral Qualities of Only Children and Sibling Children. *Child Development*, 57, 357-361.
- Lyytinen, P.(1991). Peer Interactions in Children's Day Dyadic Play. *Early Child Development and Care*, 71, 105-115.
- Pitkeathley, J. & Emerson, D.(1997). *Tek Çocuk Sedromu*. Çev: Sema Eren. Ankara: HYB Yayıncılık.
- Polit, D.F. & Falbo, T. (1987). Only Children and Personality Development: Quantitative Review. *Journal of Marriage and the Family*, 49, 309-325.
- Rubin, K.H., Fein, G. & Vandenberg, B. (1983).Play. P.H.Mussen (Ed.).*Handbook of Child Psychology* içinde. Vol:4(pp.694-759).New York: John Willey.
- Rubin, K.H. & Mills, R.S.(1988).The Many Faces Social Isolation in Childhood. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56 (6), 916-924.
- Sagawara, A ve Liang, S (1992) Reflections on parenting practices in urban China Today. *Early Child Development and Care*, 81, 15 - 24
- Snow, M.E., Jacklin, C.N ve Maccoby, E.E (1981) Birth -Order Differences in Peer Sociability at Thirty - Three Months. *Child Development*, 52 589-595.
- Steelman, L.C. ve Powell, B.(1985) The Social and Academic Consequences of Birth Order: Real, Artfactual, or Both? *Journal of Marriage and the Family*, 2, 117-123.
- Stoga, S.(1991). *Gender and Comunication*. New York: Brown Publishers.
- Thompson, V.D.(1974). Family Size:Implicit Politicies and Assumed Psychological Outcomes. *Journal of Social Issues*, 30, 93-124.
- Werth, L.H.(1984).The Many Faces of Play. *Early Child Development and Care*, 17, 3-12.
- Wintre, M.G.(1989).Changes in Social Play Behaviour as a Function of Prechool Programs. *Journal of Educational Resaearch*, 82, (5), 294-300.
- Zheng, s. 4. ve Colombo, J. (1988) Sibling Configuration and Gender Differences in Preschool Social Participation. *The journal of Genetic Psychology*, 150, (11), 45 - 50